

עולם הרהלכה

מכון סמיכה
מגיש כבוד אחד

גיליון ב' | שבת קודש וירא | ט"ו חשוון תשפ"ה

עולם הכשרות

Rav Shlomo Chaim Kesselman Executive Director, Machon Smicha

עולם הברכה

ראש ישיבתנו הרב מנחם מענדל פרעפקאט רב ומו"ר בניו הייבן

Do Personal Care Items such as Toothpaste, Mouthwash, Lipstick, and Chapstick need a Hechsher ?

The opinion of most poskim [1] is to allow the use of these products without a hechsher. That said, if you can easily get versions with a hechsher, many recommend doing so.

However, Psakim U'teshuvos cites many poskim [2] who maintain that since such items often contain glycerin derived from pigs or neveilah animals, [3] one should endeavor to use toothpaste, mouthwash, lipstick, and chapstick with a hechsher or at least approved by a competent kashrus professional. Nonetheless, since the non-kosher substances often undergo extensive chemical change from their original form, and toothpaste may not be edible, there are grounds for leniency.

הרה"צ ר' אפרים גרינבלט ו'ל עם רבו הרמ"ב בביתור לגמשים

Psakim U'teshuvos concedes that if no such toothpaste with a hechsher is available, one may use toothpaste without a hechsher. It is important to stress, that the above is merely an overview. One should consult their Rav as products vary.

[1] See Rivevos Ephraim [2:10] Citing Rav Moshe Feinstein, Shu"t Har Tzvi [YD 95] Rav Ovadia Yosef [Yechaveh Da'as 4:43].
[2] See also Teshuvos V'hanhagos

who rules that toothpaste must have a hechsher without exception.
[3] See Teshuvos V'hanhagos [5:127] Mishneh Halachos [9:154].

ויצא מזה שמעיקר דין נקטינו דליכא איסור מסייע בליכא תרי עברי נהרא. רק שיש לחזמיר במקום שאפשר, אך בגידון דידן שעל הרוב המדובר הוא במקרה של בדיעבד, יש להתיר.

ולפי"ז הא דאסרין בגמ' הג"ל ליתן אוכל לשמש שלא נטל דיו, צ"ל חשבי כמו תרי עברי נהרא, שמכיון שהוא עובד אצלו אינו רשאי לאכול בלי רשותו. אך בגידון דידן האורח אפשר לו לאכול כל זמן שירצה, ולא מקאי תרי עברי נהרא. והגם דאינו רשאי לאכול מאכל זה לו המאוחר אא"כ יישעו לו, אין בכך כלום דסוף סוף יש לו האפשרות ליתן וליקח מאכל אחרת מן השוק בעת הזאת, ודומה ממש דכברי המרדכי במעשה הכומר.

אך דברי הרמ"א אינם מסוכמים על כל כלי המחבר הבלכות שבת (סימן שמן סעיף א) פסק בענין הזה לחומרא, וזה לשונו: "העומד בפנים או שפשוט ידו לפנים ונטל חפץ מתוך יד חבירו העומד בפנים והוציא לחוץ, שנמצא שהעומד בחוץ לברו עקר והניח, הוא חייב ובחירו פטור אבל אסור".

ועל מה שכתב המחבר שחבירו שקיבל החפץ מיד המוציא פטור אבל אסור, כתב המגן אברהם (שם) שחייאסור מדרבנן משום שהוא מסייע לידו עוברי עבירה, והוא כדעת התוס' במסכת שבת (שם) וזה לשונו: "דקעבר משום לפני עור לא תתן מכשול. ואם הוא מונח באופן שאם אפי' לא היה בידו היה יכול לטילו, לא עבר אלפני עור, ומי"א איסורא דרבנן איכא. דאפי' קטן אוכל בגבולת ב"ד מצווין להפרישו כ"ש גדול שלא יסייע לו".

בעניין נתינת מאכל למי שיודע בו שלא יברך

פתיחה

זכינו ב"ח שקהילתנו הקדושה עוסקת בחפצת התורה והיהדות לאחינו ולאחיזתנו שלעת עתה אינם שומרים תורה ומצוות.

אחת הפעולות המצליחות בשדה השליחות היא הזמנת מקורבים לסעודת שבת וכי"ב. ואחת השאלות הנפוצות שעולות במוח צבזב זה היא האם מותר לכבד את האורחים במאכל כשיודע שהאורח לא יברך קודם האכילה. והדבר כרוך בשני איסורים, ל"ת דאורייתא של לפני עור לא תתן מכשול, ואיסור דרבנן של מסייע דלבר עבירה. ובעזרי"ל נרחיב בענין שני איסורים אלו להונגט לחדיון.

איסור כיבוד מאכל למי שאינו מברך עליו

לכאורה אסור מדינא דגמרא דנרמא להגיש מאכל למי שברך עליו, דאינא במסכת חולין (ק, ב). "לא יתן אדם פרוסה לתוך פיו של שמש אא"כ יודע בו שנטל ידיו".

דברי הגמרא חובא ולינא ברי"ף במסכת ברכות (סוף פרק אלו דברים; מב, א דפיו), וכתב על זה רבינו יונה (שם) שאין ליתן לאכול לאדם אלא א"כ אתה יודע בו שיברך עליו. וזה לשונו: "יש למדין מכאן שאין ראוי לתת לאכול אלא למי שיודע שיברך, ונראה שכיון שמתכוין לעשות מצוה שנתון בתורת צדקה מותר".

דבריו מובאים בטור, וכן קיי"ל בשו"ע (או"ח סימן קסט סעיף א - ב) שאין לאדם ליתן מאכל לחבירו אלא אם הוא יודע שיברך עליו: "אסור ליתן לו פרוסת פת אלא אם כן יודע בו שנטל ידיו. ב. לא יתן לאכול אלא למי שיודע בו שיברך. ויש מקילין אם נתן לעני בתורת צדקה (הרבינו יונה סוף פרק אלו דברים)".

והגם האיסור הוא, לפי שיש חיוב דרבנן לברך קודם האכילה, וכשאדם אוכל בלי ברכה הוא עובר על איסור דרבנן. והכי אינא במסכת ברכות (לה, א). "הא לא קשיא דאבי בקל וחומר, שכחא שעב מברך כשהוא רעב לא כל שכן... ת"ר אסור לו לאדם שיהינה מן העוה"ז בלא ברכה, וכל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה מעל", ולכן בנתינת מאכל למי שיודע שיברך יודע עליו הוי מסייע דלבר עבירה 1.

איסור מסייע לדי עוברי עבירה

ובכל זאת, פוק חזי, מניא עמא דבר שאין העולם נזהרים בוה. וכתב על זה המאמר מרדכי (או"ח קסט ס"ק ב): "אלא שלא אנו נזהרין בו ונזהרין שלא בתורת צדקה, והשם יכפר בעד".

ויש ליישב מנהג העולם ע"פ מה שכתב הש"ך בהגדרת איסור מסייע, ובחקדם בגדר גאור האיסור. דנהג איתא במסכת עבודה זרה (ו, ב) (ב) לגבי איסור לפני עור: "מנין שלא ישיט אדם כוס של יין לנזיר ואבר מן החי לנב נה, תלמוד דלמי ולפני עיורו לא תתן מכשול... הכא במאי עסקינן דקאי בתרי עברי נהרא".

והיינו, שאין הלאו דלפני עיורו נאמר במקרה שבלעדי המעביר לא היה הנזיר יכול לעבור על האיסור, כגון שהיין געבר השני של הנהר והמכשיל מעבירו אל הנזיר. אך נאשר ביד הנזיר להשיג היין גם בלי הסיוע, אין בזה איסור לפני עיור.

ולפי זה היה נראה לפום היקטא שנגידון דידן ליכא איסור דלפני עיורו, שהרי ביד האורח לאכול בלי ברכה אף בלי סיוע של המארח. אך עלינו לבאר האם יש ערדיא איסור דרבנן דבבר, דהגם דליכא איסורא דאורייתא, יתכן שגורו בה חכמים וכמו שמצינו בכמה איסורי תורה שחכמים עשו גיטא לתורה.

ובכן מצינו כן בתוס' במסכת שבת (ג, א ד"ה בלא דרישא) דאף שאיסור לפני עיורו לא נאמר אלא בתרי עברי נהרא, מכל מקום יש איסור מדרבנן שלא לסייע ידי עוברי עבירה. ואיסור מסייע נאמר אף כשיבדו לעבור על סיעתו. והטעם, לפי שיש חיוב על כל אדם להפריש חבירו מאיסורא. וזה לשונו: "וכן אומר רבי אבי תהויר בשם אבאי רבינו יואל התייר למכור לעובד כוכבים בגדי המומים שמגנינים בהם לעבדות כוכבים אם היכא דאיית להם למומרים אחריני, אטייל דברור דנקט לעבדות כוכבים שרי".

ולענין דינא, הגהת הרמ"א (יו"ד סימן קנא סעיף א) שתי הדעות, שיטת המרדכי המתרת במקום שאפשר שיהיה באופן אחר, ושיטת הרא"ש האוסרת בכל ענין. וזה לשונו: "ו"א הא דאסור למכור להם דברים השייכים לעבדותה, היינו דוקא אם אין להם אחרים כיצאנו בו, או שלא יוכלו לקנות במקום אחר. אבל אם יכולים לקנות במקום אחר, מותר למכור להם כל דבר (מרדכי דפ"ק עבדות כוכבים). ויש מחמירין, ונהגו להקל כסבא ורהרשותה, ולא בכל נפש חיתמי לעצמיה".

אמנם הרמ"א שניה בלשונו כשהביא דעת הרא"ש, שכתב "יש מחמירין" במקום "יש אוסרין". וכבר דייק כן החותם אייר (סימן קפה), וזה לשונו: "מלשון הרמ"א שכתב ויש מחמירין ולא כתב ויש אוסרין, מכלל שדעתו נטה עם המתירין, וזה כלל בדיני".

וכדברי המחבר כן כתב הש"ע הרב (שם סעיף ג), וזה לשונו: "אבל זה שנטל החפץ ממנו פטור ומותר משום איסור שבת שריו לא עשה כלום. אבל אסור מן התורה משום שמכשיל את חבריו ונתנו לו חפץ להוציא משרות לרשות ועובר על לפני עור לא תתן ממנו, ואם החפץ היה מונח בענינו שאף אם לא היה נתנו לו היה יכול ליטלו בעצמו, אינו עובר על לפני עור מן התורה אבל מדברי סופרים אסור ליתנו לו אפילו הוא נכרי ואפילו בכרמלית כמו שנתבאר בסיומן שכ"ה מטעם שנתבאר שם. ובנישאל אם ענד איסור מדברי סופרים מפני שמסייע לעוברי עבירה, ולכן אסור להוסיף למומרי דבר איסור אפילו יכול המומר ליטלו בעצמו".

יישוב ע"פ הש"ח המחלק בין שוגג למזיד
אך יש ליישב מנהג העולם ע"פ משכתב הש"ח (ו"ד סימן קנא ס"ק ו') ליישב סתירת החוס', שבמסכת שבת (הובא במלכת) כתבו שיש איסור מדברי סמיכה יד עוברי עבירה. ואילו במסכת עבודה זרה כתבו כדברי המרדכי שבמקום דאפשר לו לעבור אין איסור לסייעו כלל.

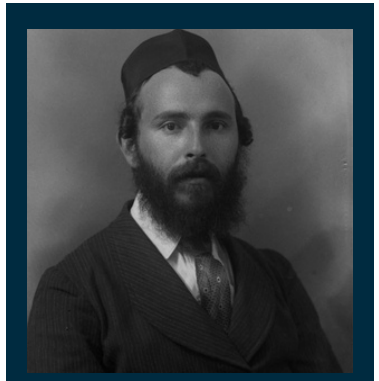
וע"כ כתב הש"ח לחלק, בדמסכת שבת מיירי שעובר העבירה הוא ישראל, ולכן שייך בו איסור מדרבנן שלא לסייעו. אבל במסכת ע"ז מיירי שהאדם הנכשל עכו"ם, והתם ליכא איסורא דרבנן. והוסף שכן הדין במומר שאינו שומר תורה ומצוות, שאין שם אפילו איסור מדרבנן. וזה לשונו: "אבל לפענ"ג דלא פליגי, כדע' מודים להמרדכי ותוס' בפ"ק דעבודת כוכבים, דעובד כוכבים או מומר שרי".

והודיע ביאורו בדגול מרובה (שם) הביא דברי הש"ח בדמומד ליכא איסור מסייע, והוסף בהם ביאור, וזה לשונו: "נראה לנע"ד כונת הש"ח דאף בישראל אין מחויבים לייבא להפרישו, כי אם כשעובר בשוגג ויש ביד איש אחר להפרישו, חייב להפרישו, וכמו בקטן אוכל בנלות שהקטן שוגג הוא, ומשנה דריש פרק קמא דשבת בשוגג מיירי וכדמשמע מדברי רש"י שם בריש שבת דף ע"א סוף ד"ה פטורי דאתי וכו' ע"ש. אבל בישראל דרצונו לעבור במזיד על איזה עבירה, אפילו אינו מומר גמור אין ישראל אחר מצווה להפרישו לעת הש"ח. ומומר דנקט הש"ח הוא משום דהפוסקים בממומד דבר, ומומר מסתמא מזיד הוא. ועוד דכל עובר עבירה במזיד יקרא מומר לאותו דבר".

וכן הורה הכתב סופר (שו"ת יו"ד סימן פז), והגרמ"פ באגרות משה (יו"ד חלק א סימן עב; אה"ע חלק ד סימן טא אות ב), ועוד כמה מגדולי הפוסקים. ועל סדרת הש"ח כתב הכתב סופר: "והנה הש"ח מרע דאחרו קאתי עבדי עובדא דאחרו לעשות שלום בין הראשונים דלא פליגי תוס' ר"ש והגמ"פ פ"ק דשבת ור"ן פ"ק דע"ז כו".

ונחזור לגינון דידן, שאותם יהודים שעדיין הם במרכים על מאכלים ע"פ רוב נחשבים כמזימים דבר. כי אינם הם יודעים שיש ליהודי חיוב לברך על המאכל קודם האכילה.

ועכ"פ הם רואים אין שבעל הבית מברך, ומזה מבינים שיש חובה לברך ע"פ יחודות. ואף שהם אינם נותנים חשיבות לזה מחמת חוסר ידיעותם, סוף סוף הוא מעשה הנעשה בכונה ואין עליהם דין שוגג. וא"כ נמצא שלפי דברי הש"ח ליכא איסור מסייע לדי עוברי עבירה על המארח המגיש לפניהם מאכל.

הגרמ"פ א"ב בצעירותו

הסיבט הלוי אם הגר"י סרנא זצ"ל

אולם, אע"פ שדברי המומר נתקבלו אצל גדולי הפוסקים, מ"מ מדברי השו"ע הרב שאורח שחולק על זה [או עכ"פ על הבנתו של הדגול מרובה] שהרי הוא כתב בלפניו שבת (סימן שמו סעיף ג)

זה לשונו: "אסור להוסיף למומרין דבר איסור אפילו יכול המומר ליטלו בעצמו".

ומבואר שיש איסור מסייע אף במי שעושה העבירה במזיד. ושיטתו צריכים ליישב מנהג העולם באופן אחר.

דעת התורת חסד בדין מסייע

והיה נראה ליישב ע"פ דברי התורת חסד מלובלו (בחלק א סימן ה) שכבש שיש הבדל באיסורים דרבנן במהותם. יש שהאיסור על התפוצצ, ויש שאיסור הוא רק חובה על האדם. הגידון שם הוא לגבי מנהג בני המשפחות שבעיר שנותנים לאכול ולשתות לכל הבא אליהם במחיר אשר הושת מבערב", ובאים שמה כמה ישראלים ושאלוים לחם בלא נט"י בלא ברכת המוציא, ונשאל אם יש על בעה"ב חשש איסור למכור להם מאחר וידוע שיכשלו בניטול מצות נט"י וברכה. וכתב דבאיסורים דרבנן לא נאמר איסור מסייע אלא בדבר האסור בגופו ולא בדבר שאינו אלא חובה על האדם. וזה לשונו: "דבאיסור דרבנן היכא דלא קאי בתרי עיברי דנהנה כו' כבר כתבנו לעיל (אות ד') דיש לחלק בין איסור דרבנן שאסור בהחלט ויש תורת איסור על אותו דבר ובין היכא שכתבנו גזרו רק חיוב על האדם כמו נט"י לאכילה ואין על הפת שם איסור כלל ובכחאי גוונא ודאי שרי".

ולפי דבריו נתיישב מנהג העולם, דכיון דליכא כאן אלא איסור מסייע ולא איסור דלפני עור, יש להקל לענין ברכה ונטל"י כיון שאינם אלא חיובים על הגברא. א"כ, אין זה מספיק, כי התורת חסד שם לא התיי אלא בנידון ידידה שהיה הבעה"ב מוכר לאורחיו בכסף דאז חשיב כחד עברי נהרא, אבל כשבעה"ב מגיש לאורחיו בנהנה כתב דחשיב תרי עברי דנהרא והוי לפני עור דאורייתא. וזה לשונו: "ומעתה מבואר דמיש הרמ"א דאסור להאביל למי שלא נטל ידיו משום לפני עור, היינו רק כשנתנו לו משלו במנתה, דאז הוי כמו תרי עיברי דנהרא דאינו יכול ליטול בעצמו כו' אבל כשקונה ממנו במחיר כסף, שבידו לקנות לו פת בכל מקום אם כן ליכא איסורא כלל".

וא"כ עדיין צע"ג ליישב מנהג העולם, כי המדובר כאן בבעה"ב ששמאלית את אורחיו בחנם, והוי כתרי עברי דנהרא ויש כאן איסור דלפני עור.

הידוש הגרמ"פ א"ב במהות איסור דלפני עור

הנה ענין שישאלו זו נשאלה להגרש"ז איערבאך במנחת שלמה (סימן לה) במי שבא אליו אורח חשוב אשר לעת עתה איננו שומר תורה ומצוות אבל עדיין יש לו אהבה לבני תורה, וגם תומך במסודות תורה. ומאיה טעם אי אפשר לבקש ממנו ליטול ידיו ולברך, ואם מותר לכבדו באכילה ושתייה.

וכתב סברא מחדשת להחיר, שאם לא יתנה עמו בנימוס המקובל לכבד אותו, אפשר שעל ידי זה יתרחק מתורה ומצוות, ויגרום לשבט בלבו לבני תורה. ואע"פ דקיי"ל דלא אמרינן לאדם שיחטא (דבר קטן) כדי שלא יחטא בעיניו (דבר גדול), מ"מ בנידון דידן אין המארח עושה שום איסור ממש אלא כל האיסור הוא מחשש שמסייע ומכשיל את זולתו לחטוא באיסור של

עולם השבת
Rav Yitzchak Sultan Maggid Shuir, Curriculum Developer.

Is it permitted to benefit from a muktzeh item on shabbos?

The Rashba [1] is of the opinion that benefitting from a muktzeh item is assur mid'rabbanan.[2] Therefore, lighting a muktzeh candle on Yom Tov or using a muktzeh item to hold up a bed is forbidden. Even though the person is not moving the muktzeh item directly, it is nonetheless forbidden to do an action that directly benefits from the a muktzeh item. Magen Avraham,[3] Shulchan Aruch Harav,[4] and Mishnah Brurah[5] agree. Nonetheless, it is permitted for someone to sit on a muktzeh rock or sleep on muktzeh straw because they are not doing a direct action to use the muktzeh item. Rav Elyashiv [6] explains that it is forbidden to benefit from a muktzeh item, even without moving it, because benefitting from it is like moving it. However, it is only forbidden to benefit when using one's hands to do so. For example, lighting a muktzeh candle on Yom Tov is forbidden because it is done by hand. Similarly, using a muktzeh item to support a bed can be done with one's hands by placing the bed on the muktzeh item.

[1] Shabbat 29a s.v. ki
[2] The Gemara Pesachim 47b quotes Rabbah who says that eating a muktzeh food is an assur deoraysa. He learns this concept from the pasuk [Shemos 16:5] that states that the Jews who wanted to eat the manna were required to prepare it before Shabbos. The pasuk implies that only that which is prepared is permitted, whereas anything unprepared is muktzeh and forbidden to eat. Rav Chisda challenges this interpretation and concludes that muktzeh is not deoraysa. Meiri [Pesachim 47b s.v. muktzeh] quotes some rishonim who in fact understand that Rav Chisda only challenged Rabbah in understanding a particular braisa, but he agrees that muktzeh is deoraysa. Meiri himself disagrees and understands that Rav Chisda completely rejected Rabbah's idea that muktzeh is deoraysa.
[3] 501:16
[4] 509:16
[5] Shaar 1 Halziyun 501:31
[6] Kovetz Teshuvos 3:59

אכילה בלי ברכה נטול". ומכיון שאם לא יכבדו במאכל ומשתה הרי הוא מכשילו באיסור גדול של שנאה, אין זה נקרא נתינת ממשול כלל אלא אדרבה נחשב כמעשה הצלה מממשול של שנאה. ולכן אף באופן של תרי עברי דנהרא, לא קרינן ביה ולפני עורר לא תתן ממשול. זה לשונו: "חושבני, בני שבא אליו אורח חשוב, אשר איננו שומר תורה ומצוה, אבל נעדין יש לו אהבה לבני תורה, וגם תומך במסודות תורה וכדומה, ואם לא יתנא עיניו בנימוס המקובל לכבד אותו בדבר אכילה ושתייה וכו' (פס"ג הדין גל), וכמו כן אם גם כשיביקש ממנו בצורה מוכבדת ליטול ידיו ולברך האורח הדבר כפגיעה ויעלבו בכבודו וגם יגרזו אותו מאד, ויתכן שבגלל הדבר הזה יתרחק ח"ו ביותר מהתורה, וגם כיוצא בזה כעט ושנאה על כל ההלכים בדרך התורה.

חושבני, שבנו באמת לכבד אותו באכילה ושתייה, ולא לחשוש כלל לאיסור של לפני עור לא תתן ממשול, משום דאף שאין אומרים לאדם לעשות איסורא זוטא כדי להציל אחרים מאיסורא רבה, ואסור דאי להפריש תור"מ בשבת כדי להציל בכך אדרבה לא מאיסור חמור של טבל, מ"ט בנידון זה, הואיל וכל האיסור של הגנותו לו לאכול הוא רק עבירה של נתינת ממשול, וכיון שאם לא יתן לו לאכול הרי יכשל האורח באיסור יותר גדול, נמצא דליכא כלל שום עבירה, כיון דליכא כאה שום נתינת ממשול, אלא אדרבה יש נאון הצלה מממשול ולפיכך נאמד ע"י זה שהחלצה אותו בקום ועשה בממשול יותר קטן. ואף שבענין זה כתב גם הרעק"א (יו"ד קפ"א ס"ו) לענין אשה המקפת פאת ראש האיש ונ"מ רק בלשון "זולתי", שאני הכא דבזה שהוא נמנע מלכבדו. הוא עצמו חשיב כמכשילו ביות".

וכענין זה מובא בשם החו"א (בכאר הדור חלק ג סימן קצ"ה), שיש להחיל נתינת מאכל לאורח שאינו מברך הואיל ואם לא יכבדו כראוי בודאי אורח יפגע מברך, ועל ידי זה יכשל באיסור של שנאת ישראל, שהוא בודאי חמור יותר מאיסור אכילה בלא ברכה, ולכן יש להחיל.

יישוב השבת הלוי

עד דרך דברי הגרש"ח כתב הג"ר שמואל וואזנר בשבת הלוי (חלק ז) סימן יז, שאע"פ שהאורח לא יברך על המאכל מותר להאכילו דמוטב שישבע עצמו ממאכל הדמיוני ולא ילך לביתו לאכול ממאכלת אסורות מן התורה. הלכך הבע"כ אינו נחשב כמכשיל אלא כמצילו מאיסורים חמורים. אך אף רצה לסמוך על סברא זו כי אם בגיורין שתי סברות אחות, חדא, דו"ל דלא חשיב כתרי עברי דנהרא כי אפשר לו ליטול בעצמו. וכיון דליכא לפני עור דאורייתא ואין האיסור אלא משום מסייע הדיו דרבנן, יש להקט טפי. ועוד יש לצרף גם סברת הש"ך הג"ל דבמור לביבא איסור מסייע.

אולם מש"כ השבט הלוי דלא מקרי תרי עברי דנהרא, זה דלא כדעת התורת חסד הג"ל שכתב דנתינת מאכל במתנה נחשבת כתיב עברי דנהרא. וגם מה שסמך השבט הלוי על דעת הש"ך דבמור לביבא איסור מסייע, זה דלא כדעת שו"ע הרב הג"ל דסובר שיש איסור מסייע גם בממור.

ומעתה יסקר היטב ליישב מנהג העולם להגיש מאכל ומשתה לפני האורח הרוחני המטעם שאם לא יכבדו עלול להכשל באיסורים חמורים: לפי הגרש"ח שנהא כלפי שומרי תורה ומצות, ולפי הגר"ש וואזנר אכילת דברים אסורים.

אגב יש להניח הדברים, ההיתר הוא מוגבל מאד. כי לסברת הראשונים ההיתר הרי שייך רק אם כבר חזמינו לביתו כי אז מותר לכבדו, אבל לחזמינו לבתחילה לביתו אין לעשות.

השבט הלוי עונה על תשובות הלכתיות בטלפון

וכן סברת הגר"ש וואזנר הוא רק כשמאכילו לשובע נפשו, אבל כשמגיש לפניו אוכל קטנה ומטעם משקה, אינו מצילו מאכילת דברים אסורים. וא"כ נעדין לא הונח לנו, כי עינינו הרואות שמנהג העולם גם להזמינם וגם להאכילם מעט אוכל.

נתינת אוכל כשיש מצוה בנתינה

ולכן נראה להוסיף עוד טעם להיתר. דהנה, הבאנו לעיל את פסק הרמ"א (א"ח סימן קסט ע"פ ב) ע"פ הרבנו יונה, שאף על פי שיש איסור ליתן אוכל למי שלא יברך, מ"מ מותר ליתן לעני ברשות צדקה. [וראה בבית יוסף שם שחולק על זה.] ובביאור הדבר כתב המחבר ברורה: "ולא מפקעינן מצות צדקה בשביל חשש שמא לא יברך ואע"י דבני משפח בסקיע הקודם חיישינן התם הנתינה לאו בתורת צדקה הוא שנתנו לו בעבור ששמשו [ל"ח]. אף אם יודע בודאי שלא יברך אסור ליתן לו אף בתורת צדקה. ודוקא אם מתוך רשעו, אבל אם מתוך אנוס שאינו יכול לברך לא נפקע מצות צדקה בשביל זה [פרי מגדים]."

והיינו, דמותו ליתן אוכל בתורת צדקה למי שלא יברך כל זמן שהעדר הברכה אינו בא משום רשעות. ולכן בנידון דידן, שיש קיום מצוה בנתינת המאכל לאורח מחמת שמקורבו ליחודות, אי מותר לדעת המשנה ברורה. וכן מצאתי בגארות משה (א"ח חלק ה סמן י"ג ס"ט) זה לשונו: "והיינו אף שאינו למצוות צדקה, אלא לקרבו בעלמא, מצד זה שאפשר שיכול להשפיע עליו, שיהיה שומר תורה ומצוות במשך זמן, וגם מסתבר שהוא עדיף ממצות צדקה שבתרי המשנה ברורה, מאחר שמהו אפשר לקרבו לאמונת ה' ובתורתו ולקיום המצוות כי אבל יש טעם גדול לומר דאיכא לפני עיוור אף בגאוס כזה דחניק ענשבה, שיותר מסתבר, כן לפי מה שכתבתי שאיסור לפניע' במכשיל בתסא הוא ענין שבין אדם למקום לו ולא נתייר ליתן למי שלא יטול ידיו ולא יברך, אלא למצוות צדקה, דלא כהמשנה ברורה, אלא נימא כהט"ס ע"ג דדוקא באינו יודע שלא יברך ע"י, משום אדם ספק מוציא מדי דאי חיוב צדקה, וגם המג"א ס"ק ו' סובר כן. עכ"פ לדינא אף שיש טעם לאסור, שכן דעתי יותר נוטה,

מ"מ הרוצה להקל כפי שמשמע שהכריע כן המשנה ברורה, יכול לסמוך עליו כי הרי הוא מרן דורות בתראי כהרואות דעניני אורח חיים".

וז' הוא כתב שאף שיש על מה לסמוך, מ"מ לא נהירא ליה סברא זו.

אימתי אמרינן חטא כדי שיזכה חברך

והנה, אינא במסכת שבת (ד, א) דאין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך. והיינו, אפילו לחטוא באיסור קל כבדי שיזכה חברו שלא יבוא אל ידי איסור חמור. ומבאר שם בשוגיא, שאפילו אם חברי לא יבוא אל ידי חטאו במידי א"ש בשוגג, אפ"ה אין אתה רשאי לעבור על איסור קל כדי להצילו.

והקשו התוס' שם (ד"ה וכו') דתנן דתנן במסכת גיטין (א, מא) שמי שחציו עבד וחציו בן חורין (כגון שהיה שייך לשני שותפין, ואחד מהם שחרר את חלקו), כופין את רבו וכותב לו גט שחרור כדי שיכול לשחרר מצוות פריה ורביה, שכל זמן שחציו עבד וחציו בן חורין אינו יכול לישא לא שפחה ולא בת בן חורין.

וקשה, שהרי המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר "לעולם בהם תעבדו" (לדעתא שם על, ב), ואם כן, אף אמרינן לרבו לשחררו ולעבור על מצות עשה, שכל זמן שחציו עבד וחציו בן חורין אינו יכול לשחררו אלא אם כן יבוא אל ידי חטאו כדי שיזכה חברך. ותיצו התוס' בשני אופנים: א. פריה ורביה היא מצוה רבה ומיוחדת, ובשבילה מחייבים את האדון לשחררו אפ"ש שעובר בעשה. ב. דוקא כשפגע חברו אין אומרים חטא כדי שיזכה חברך כסוגיא בפ"ק דשבת כשחציו הדביק פת בתנור. דאף ימירי שהדביק בשוגג, עדיין הוא נחשב כפושע שהיה לו להיחר. אבל במקום שלא פעל כלל כגון בחציו עבד וחציו בן חורין, התם אמרינן חטא כדי שיזכה חברך.

וע"פ דברי התוס' כתב הבית היסף (סוף סימן שו) שאם הודיעו [ח"ו] לאדם בעשבת שהוציאו את בתו בחזקה מביתו ויש חשש שתשתמד, מותר וחיוב ללכת אחריה בשבת להשתדל בהצלתה אפילו חוץ לו פרסאות אף שיש אומרים שהוא איסור דאורייתא. וכמו"כ הוא יכול לעשות שאר איסורי תורה כדי למנוע אותה מלהשתמד.

ואע"פ שאין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך אפילו באיסור דרבנן, כאן מתיר לו לעבור על איסורים כדי להציל בתו לפי שני התירוצים של תוס'. לפי התירוץ הראשון דבמצוה רבה מתירין, כאן אין לך מצוה גדולה מזו שלא שתמד, ר"ל, ותעבור איסורים רבים. ולפי התירוץ השני, הרי היא לא פעשה כלל אלא לקוחה באונס, ובאופן זה כתבו התוס' דאומרים חטא שיזכה חברך.

והגם שבסוף דבריו הביא הב"י דברי הרשב"א שחולק התוס' וסובר שאף באונסים אלו לא אמרינן חטא בשביל שיזכה חברך, לדינא קיי"ל כשיטת התוס' שמוחרר לאדם לחלל את השבת כדי להציל את בתו מן השמד. וראה בשו"ע הרב שהוסיף שאף אם יש ספק דבא לא יצילי להציל את בתו, מ"מ מחללים את השבת (ראה בקונטרס אחרון שם).

וראה עוד בשו"ע הרב שם חשש לדינא לשני תירוצי התוס' ולכן פסק שלא הותר אלא במקום שאלו פשעה בתו. [זה כעין מש"כ המשנה ברורה (שם ס"ק) נו בשערי הציון מו] שאם צריך לעשות מלאכות דאורייתא כדי להצילו, אין להחיר כי אם שנעלמה באונס, שבוה שייכי שני התירוצים שבתוס', כפי שנתבאר.] אך אם הבת הלכה ברצונה הרי היא פושעת, ולחד תירוצי התוס' ככה"ג אין אומרים חטא כדי שיזכה חברך אפילו במצוה רבה, ולכן אין להקל בבחי"א אלא לעבור על איסורים דרבנן, שבוה יש לסמוך על תירוצי הראשון של התוס', שצולחן מצוה רבה מותר לעבור על איסור קל.

« Baruch Hashem, new groups for our Smicha, Dayanus, and Hilchos Shabbos courses have just begun. On behalf of the Rabbonim, Maggidei Shiur, and Masmichim, Hatzlachah Rabba to all our new Talmidim! May you all see much success in your learning, and go Meichayil El Chayil!

ישוב מנהג הועלם ע"פ הנ"ל

וגי' כל הנ"ל יש ליישב מנהג הועלם לכבד מאכל לארוח שאינו מבוך, שבמקום שמירת הסעודה הוא כדי להציל נפש מישואל, אג"פ שיש איסור בדבר של מסייע לדבר עבירה, וזה כבה"ג אמרינו לאדם חטא בשביל שיוזב חביון והוא ומצוא רבה היא להשב לב האבדים.

אך אחי יש לזון אם יש להם גדר של אונס, שאג"פ שנחשבים כתינוק שנשבו בין הגויים, אולי יש עדיין בהם צד פשוטה. מיהו אפילו אם פושעים הם, מ"מ יש להיתר לפי הנ"ל, כי המדובר כאן הוא רק איסור דרבנן של אכילה בלא ברכה ובלא טיטיל ידיים. וכן ברכה אחרונה על רוב מאכלים אינו אלא מדרבנן. הלכך סומכים על תירוץ ראשון של התוס' להיתר במקום מצוה רבה אפי' כשהלה פושע בדבר.

ואם מכבדו בפת, שאז יש עליו חיוב ברכת המזון מן התורה, אפשר לטרוח הסעודה באופן שאין חיובה אלא מדרבנן שלא יגיש לו פת כדי שביעה. [זה מוגיל לפי איזה שיטות ועיין פרי מנדים סי' קפד בא"א ס"ק ח הובא בסוף ביאור הלכה שם] שמי שאכל כדי שביעה אך לא שבע מלחם (והלפת) לבד, אלא בצירוף שאר מאכלים, אין חיובו אלא מדרבנן.

ומטעם זה כתב השבט הלוי (חלק ו סימן לו) דמותר לשהות בשבתות בישוב שאין שם מנין אם הולך שם ע"מ לקרב בני היישוב לתורה. כי אף שהם פשעו, מותר לחטא כדי שיוזב חביון והואיל וביטול מצות תפילה במנין הוא רק מדרבנן. ועוד צירף דעת המהר"י בן לב (חלק ד שאלה ד) שבביטול מצוה עשה בשב ואל אמורים חטא כדי שיוזב חביון גם בפשיעה. וזה לשון השבט הלוי: "זה כמה שקבלתי מכתבו ורק עכשיו ידאיתי אותו - ואשר של שישנם שרוב התושבים רחוקים מהידות אך ישנם כאלו שהתעוררו מתרדמתם ורוצים שיבא אליהם לשבתות, והספק בידי אם יכול להתמודד עם צ"ח, ובפרט אולי לא יהיה לו שמה מנין - ואולי בכזה נאמר קשטו עמך תחלה - או שנאמר צו השעה להציל כל מה שאפשר להציל.

בתשובת דבר זה אמר כי אי אפשר לקבוע דבר ברור בזה עפ"ה"מ כי בודאי לית דין ולית דין שאם יש חשש על מע"כ וכיו"ב שיפגמו ביהדות ע"י"ו אין צריכים ללכת ואסור ללכת, אבל לא ידוך גיטא אם יש תקוה שאפשר להציל נפש מלרדת לטמיון ומצולת העונות כל ימיו הוא ובניו - הא דין מפורש באר"ח סוסי"ו דמי שהוציאו בתו ויש חשש שלא תטמע כל ימיה דמותר לחלל שבת עליה אפי' ללכת חוץ לנ"ו פראטות, ולא דוקא בתו הה"ד כל נפש ישראלית כמש"כ בפוסקים.

ולא נעלם מאתנו מה שכתבו בפוסקים דדוקא שהבת היתה אנוסה לא בפשיעה דבה לא אמרינו חטא בשביל שיוזב חביון, והני מחללי שבת ופושעים בזמנינו הלא לא אנוסים הם ע"ז, אם לא דברו שהם כמנוקט ששבו בין הגוים דזה נחשב לאונס בנידון דידן.

מ"מ גם אם לא נחשבו אנוסים י"ל דזה דוקא לענין חטא בשביל שיוזב חביון דהיינו חטא כמעשה, לא בטול עשה בשב וז"ת, לא בפשיעה כשידו חמד א - רפ"ו - ושם כפאה"ש סי' נ"ז ומטי ב' בשם רבינו המהר"ל - ואפילו נימך דעת החולקים בזה מ"מ בטול מנין תפלה דרבנן בשבת בשב וז"ת דואי אמרינו בזה חטא בשביל שיוזב חביון, גם אם קרוב דחביון פושע בעיקר חטאו.

ונראה להוסיף כאן עוד סניף להקל במקום הצורך, ע"פ מה שחידש הש"ע הרב (סימן ריג סעיף ד), שלדעת המג"א (סימן ס ס"ק א) דנקט לדינא דמצוות דרבנן אין צריכים כוונה, כן הדין לענין ברכה, שאם לא נתכוין המברך להוציא את השומע, וגם השומע לא נתכוין לצאת בברכת המברך, אעפ"כ הוא יוצא בברכה ששמע. וכתב הש"ע הרב לרחומאי יש לחוש לדבר זה. וזה לשונו: "ולדברי האומרים שמצוות של דבריהם א"צ כוונה, אג"פ שלא נתכוין המברך להוציא וגם הוא לא נתכוין לצאת בה, יצא, בני ברכה אחרונה בין בברכה ראשונה. כגון מי שנטל פרי בידו לאכלו או מצוה לעשותו, וקודם שהספיק לברך שמע ברכה זו מפי אחר המברך לעצמו, אין צורך לברך. ויש לחוש לדבריהם ולזהר שלא ליכנס בספק ברכה לבטלה."

ועל פי זה יש אפשרות קלה להציל את האורח מאכילה בלא ברכה, והוא שיברך בעה"ב ברכותיו בקול רם, וכשישמע האורח את ברכתו הרי הוא יוצא ידי חובתו בדיעבד אג"פ שלא נתכוין.

סיכום דברים

נתנית מאכל לאדם שיוודע בו שלא יברך עליו, יש בה איסור דרבנן של מסייע לדבר עבירה. [ולדעת התורת חסד נוגע גם באיסור דאורייתא של לפני עורר.]

מנהג הועלם להקל בזה, כפרט כשמדובר בנתנית מאכל למטרת קרוב לתומצ"ו וכו'. ויש ליישב בכמה אופנים:

א. לדעת הש"ך, אין איסור מסייע לדבר עבירה אלא כשעובור העבירה עושה בשגגה, ולא אם הוא מזיד. [אלא שהש"ע הרב חולק ע"ז. וכן לדעת התורת חסד לא שייך היתר זה אלא במכירה כשרה שאז ליכא כי אם איסור דרבנן של מסייע, אך בנתנית בתנאי שחש כתי עברי דנראה ויש איסור לפני עיוור, ולא נאמר שם היתרו של הש"ך.]

ב. הגרש"ז אויערבאך כתב להקל גם בתי עברי דנראה שמוסם דלא נחשב כמכשילו באיסור אלא כמצילנו מאיסור, כי אם לא יכבדו במאכל ומשתה יבא לידי איסור שגאה שהוא איסור גדול אמרינו לאדם חטא בשביל שיוזב חביון במצוה רבה. ואם חביון שהוא מצילנו מאכילת מאכלים אסורים כשמכבדו באכילה.

ג. המשנ"ב והאגרות משה פסקו שכשיש מצוה בנתנית, כגון מצות צדקה או קרוב רחוקים, לא חיישנן לאיסור מסייע או לאיסור חביון. וכתב שורש דבריהם בסוגיא ד"חטא כדי שיוזב חביון" בכ"ק דשבת, שלמסקנת הפוסקים, בשביל מצוה רבה אמרינו לאדם חטא בשביל שיוזב חביון במצוה רבה. ואם חביון אנוס, מותר לעבור אפילו על איסורי תורה. ובאם חביון פושע [אפילו שגגה], לא הותר לו לעבור כי אם על איסורים דרבנן. וכאן שער"פ הרוב אין שם אלא איסורים דרבנן, יש להיתר אף במקרה שאורחו פושע.

ד. יש מקום להקל אם הנבע"ח יברך ברכותיו בקול רם. דהש"ע הרב כתב (ע"פ דעת המג"א דמצות דרבנן א"צ כוונה) דדיעבד יוצא אדם ברכה בשמיעה מאחר אפי' אם לא נתכוונו המברך והשומע.

New! Weekly Publication from Machon Smicha!

עולם ההלכה

The weekly Halachah journal that will keep you up to date with all the learning and news happening here at Machon Smicha! Subscribe to receive the publication weekly in your inbox at onlinemachon.com/olam

Rabbi Dr. Menachem Jacobs

עולם הרפואה

Risk and Reward: Avraham's Dilemma and Halachic Boundaries of Halachikly acceptable risk

In this week's parashah, Avraham Avinu is recovering from his bris milah. The Shalah, in Torah ShebeSav at the beginning of Parashat Lech Lecha, notes that one possible reason Avraham Avinu may not have performed the bris earlier, before being commanded, was due to the danger it posed. He feared that surrounding nations would perceive his actions as an attempt to establish a new nation, which might provoke them to attack and destroy Avraham and his camp.

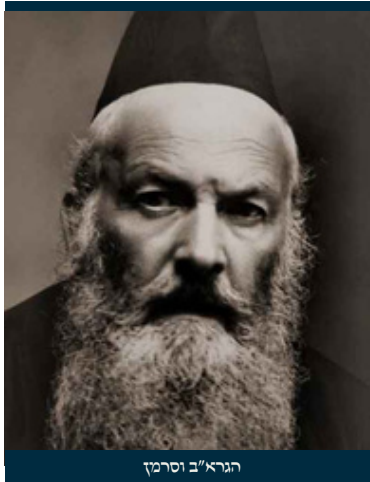
As we outlined last week, the responsibility to avoid risk comes from the pasuk of השמר לך ושומר נפשך מוד (Devarim 4:9) as outlined in the Rambam Hilchos Rotzeiach (11:4) based on the Gemara in Berachos (32b), the Rambam writes that one who has in his possession something dangerous violates the command of "שמור נפשך מוד."

Last week, we discussed the classic debate regarding risking one's life for others, examining the differing perspectives of the Bavli and Yerushalmi, concluding with the position of modern Acharonim. While halachikally one cannot be compelled to endanger oneself for others, the Mishnah Berurah and Piskei Teshuva encourage a less exacting view of risk in the service of others (Pischei Teshuvah CM 426:2, Mishneh Berurah 329:19). This week, we will explore three additional considerations that may permit a higher level of risk than would be Halachikly acceptable.

Common Place Risk

Halacha views certain baseline risks as acceptable, as can be seen from people who must recite ברכת הגומל to thank God for protecting them from harm for elective travel (Berachos 54b, Shulchan Aruch O.C. 219:1). The clear assumption, of course, is that travel is considered dangerous, however, there is no outright prohibition despite the risk (see Shulchan Aruch O.C. 248 regarding traveling in a caravan on shabbos and the Rama there). Although these activities constitute a risk, they are part of עולם של עולם — "common and conventional human activity."

This is perhaps similar to the concept of 'שומר פתאים' — "Cd protects fools"(Tillim 116:6). The Gemara invokes this concept extensively as a justification for certain potentially dangerous practices being permissible (Shabbos 129b; Yevamos 12b and 72a ; Kesubos 39a; Avoda Zara 30b; Niddah 45a; Sanhedrin 110). Rav Elchanan Wasserman (Kovetz Shiurim, Kesubos #136) explains:

הגרא"ב וסרמץ

צ"ל דאין האדם חייב להימנע מדבר הנהוג בדרך ארץ, וממילא הוא כאילו אין בידו לשמור את עצמו, ואז נשמר מן השמים. אבל היבא דאיתיהר זחירות בכלל פתי אין שמור את עצמו הוא מתחייב בנפשו ולא יישמרו מן השמים.

The premise posits Rav Wasserman, hinges on the obligation to wear שמור נפשך מוד, implying that we should protect ourselves in ways society considers reasonable. Another way of saying this is that the failure to guard oneself is in being less cautious than a reasonable person. Minor risks that society typically ignores fall under the category of risks for which "God protects the fool-hearted" and are not considered Halachikly risky.

Risk for one's livelihood

The Torah (Devarim 24:15) commands us to pay workers on time, explaining ואלו הוא נושא את נפשו — literally, "for he is poor, and he makes his life dependent on it." The Gemara explains that in many instances, one is forced to risk one's life to earn wages (for example, harvesting fruits from trees and climbing to a high branch). The Gemara's perspective acknowledges that there is a balance of risk: the risk of actively engaging in work and potentially facing physical harm and the equally significant risk of refraining from such engagement. Not participating in the workforce, in a sense, can pose an even greater risk, as it limits one's ability to earn a livelihood and support oneself. This balanced approach highlights that risk not only exists in action, but inaction—failing to engage in necessary activities—also carries risk.

This precedent can be readily found in the poskim, perhaps the first to fully elaborate on this the Noda Be-Yehuda (Mahadura Tinyana, Y.D. 10), who forbids hunting for sport, both because of its unbecoming nature and due to the life-threatening dangers entailed, but then adds that hunting is allowed for the sake of earning a living quoting the above Gemarah.

A similar ruling can be found by Rabbi Waldenberg (Tzitz Eliezer 9:17, Kuntres Refua Be-Shabbos 5:9), who, when ruling on a case of a doctor treating contagious patients, concludes that one may place himself in a potentially hazardous situation when this is required professionally.

This point is also made by Rav Moshe Feinstein (Iggeros Moshe, C.M. 1:104), who permits earning a livelihood from an athletic career, even if one plays a sport that entails a small risk to one's life or to the lives of other players. Citing Gemara's comments concerning an employee's exposing himself to risk for his job, Rav Moshe asserts that for the sake of earning a living, one may expose himself to a level of risk and even expose others to danger, as long as they choose to place themselves in that situation.

Quantifying risk in Halacha

Halacha traditionally categorizes risk with terms like safek sakana (doubtful danger), miyut hamatzui (significant minority), and miyut she'eno matzui (insignificant minority), reflecting a human-centered, intuitive perspective. While this qualitative approach has long aligned with human experience and suited most of history, it poses a challenge for poskim in a world increasingly defined by actuarial data and precise statistics.

One innovative approach comes from the renowned posek, Rabbi Yitzchak Zilberstein (Headlines Vol 2, ch Ebola, in response to author p280). When asked whether doctors should treat Ebola patients, despite an 8% risk of death, he referenced the Mishkenos Yaakov (Y.D. 17), which addresses kosher status and classifies a 10% chance as a "common minority" (miyut hamatzui)—a level of risk that warrants attention. Rabbi Zilberstein ruled that, because the risk was under 10%, it would still be permissible for doctors to assume it. He also cites his teacher and father-in-law, Rav Elyashiv zt"l, who held that a 5% risk constitutes an "uncommon minority" (miyut she'eno matzui), suggesting that a risk below 5% might not be considered significant, and even obligatory when it comes to saving another's life.